

تغییرات و تحولات آموزشی

به نام خداوند بخشنده و مهربان

انقلاب صنعتی و رشد و توسعه علم و فناوری، به خصوص علوم نظامی در غرب، «افزایش تولید و نیاز به بازارهای جدید مصرف و به تبع آن مرزگشایی‌ها و جنگ‌های توسعه‌طلبانه غرب در سایر نقاط جهان» را سبب شد. کشورهای غربی همواره برای تأمین منافع اقتصادی و استعماری خود و شکست دادن کشورها در مواجهه با خود، که نمونه آن در عهدنامه گلستان (۱۲۲۸ ه.ق.) و ترکمانچای (۱۲۴۳ ه.ق.) برای کشور ایران اتفاق افتاد، می‌کوشیدند این جریان، رجال سیاسی وطن‌خواه، به‌ویژه عباس میرزا و بعدها امیرکبیر و معدودی از سیاستمداران استقلال‌خواه کشور را به فکر انداخت که کشور باید برای مقابله با این تهدیدات به فناوری‌های جدید دست یابد. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که شرق و غرب منافع ملی خود را مدنظر دارند و به منافع اقتصادی و استقلال ملی ما فکر نمی‌کنند و فناوری‌ها قطعاً باید بومی باشند. لذا با فکر تربیت نیروی انسانی توانمند بومی، ابتدا با اعزام محصل به خارج از کشور و سپس با تأسیس دارالفنون و استخدام معلمان اتریشی، نسبت به حل این مسئله اقدام کردند.

به‌طور قطع، تأسیس مدرسه دارالفنون نقطه عطفی در تغییرات و تحولات آموزشی و حتی اجتماعی در دوره‌های بعدی تاریخ ماست

و مقالات متعددی به این موضوع پرداخته‌اند. اما نکته قابل توجه در این تغییر و تحولات، تأمین نیازهای اجتماعی و سیاسی جامعه آن روز بود که ضرورت تأسیس دارالفنون و این تحولات را ایجاد کرد و در دهه‌های بعد، خود موج جدیدی از تغییرات را در ساحت‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی در کشور به وجود آورد. به قول گیدنز، جامعه‌شناس انگلیسی، این تغییرات باعث تغییر در نهادهای اساسی جامعه شدند؛ طوری که می‌توان اصطلاح تغییر و تحول را درباره آن‌ها به کار برد؛ حتی می‌توان گفت، تأسیس شورای معارف و وزارت معارف و حتی انقلاب مشروطه از نتایج این تحولات است. اما نکته قابل تأمل همه این تغییرات، ضروری بودن آن‌هاست. هدف اصلی این تغییرات، توسعه و استقلال سیاسی اقتصادی کشور بود که باید به سرانجام می‌رسید. این روند وابستگی، متأسفانه تا پیروزی انقلاب اسلامی (سال ۱۳۵۷) ادامه داشت. پس چرا این تغییرات و تحولات آموزشی به تحقق این اهداف منجر نشد؟

برای پاسخ به این سؤال، پژوهش‌های متعددی انجام شده و مقالات بسیاری نوشته شده‌اند و علت‌های مختلفی ذکر شده‌اند، اما یکی از آن علل، بی‌توجهی به شرایط و زیست‌بوم فرهنگی و اجتماعی ایران در انجام تغییرات و برنامه‌های مرتبط با آن است. در این شماره، مقالاتی در خصوص تغییرات نظام آموزشی ارائه می‌شوند که تا حدودی تبیین می‌کنند که تغییر ضرورت دارد، اما زیرساخت‌های فرهنگی در آن عامل مهم موفقیت و اثربخشی هستند.

غلامرضا حمیدزاده*

*gdarulfunun@gmail.com